

**Komisja Krajobrazu Kulturowego
Polskiego Towarzystwa Geograficznego**

*Commission of Cultural Landscape
of Polish Geographical Society*

Prace Komisji Krajobrazu Kulturowego PTG nr 15
Dissertations Commission of Cultural Landscape PGS No. 15

Niematerialne wartości krajobrazów kulturowych

*Intangible values
of cultural landscapes*

Sosnowiec 2011

PRACE KOMISJI KRAJOBRAZU KULTUROWEGO PTG NR 15
Dissertations Commission of Cultural Landscape PGS No. 15

Wydawca
Komisja Krajobrazu Kulturowego
Polskiego Towarzystwa Geograficznego

Published by
Commission of Cultural Landscape
of Polish Geographical Society

PRACE KOMISJI KRAJOBRAZU KULTUROWEGO

ul. Będzińska 60
41 – 200 Sosnowiec, Polska
urszula.myga-piatek@us.edu.pl;
www.krajobraz.kulturowy.us.edu.pl

RADA NAUKOWA - EDITORIAL BOARD

Wiaczesław Andrejczuk (*University of Silesia*), Sebastian Bernat (*Maria Curie-Skłodowska University in Lublin*), Andrzej T. Jankowski (*University of Silesia*), Grzegorz Jankowski (*University of Silesia*), Peter Jordan (*University of Vienna*), Alexander Kovalyov (*Kharkiv National University, Ukraine*), Zbigniew Kuriata (*Wrocław University of Environmental and Life Sciences*), Urszula Myga-Piątek (*University of Silesia*), Jerzy Nita (*University of Silesia*), Krystyna Pawłowska (*Cracow University of Technology*), Joanna Plit (*Polish Academy of Sciences, Warsaw*), Florian Plit (*University of Warsaw*), Maria Z. Pulinowa (*University of Silesia*), Tadeusz Siwek (*University of Ostrava*), Laura Šakaja (*University of Zagreb*), Krzysztof H. Wojciechowski (*Academy of Physical Education, Białą Podlaską*), Hiroshi Yagahi (*University of Ryukoku, Kyoto*)

REDAKTOR NACZELNY - EDITOR IN CHIEF

Joanna Plit

SEKRETARZ REDAKCJI - SECRETARY

Urszula Myga-Piątek

REDAKTOR NAUKOWY NUMERU 15 - SCIENTIFIC EDITOR NO. 15

Sebastian Bernat

PRZYGOTOWANIE DO DRUKU - TECHNICAL EDITOR

Patrycja Dzikowska

PROJEKT OKŁADKI - COVER DESIGN

Zbigniew Kuriata

FOTOGRAFIE NA STRONACH OTWIERAJĄCYCH KOLEJNE CZĘŚCI CZASOPISMA – PHOTOS ON THE PAGES OPENING THE CHAPTERS

Urszula Myga-Piątek, Jarosław Czakański

RECENZENCI NUMERU 15 - REVIEWERS OF NO. 15

Mieczysława Demska-Trębacz, Jacek Łapiński, Jeremi T. Królikowski, Krystyna Pawłowska, Joanna Plit, Jolanta Rodzoś, Maria Z. Pulinowa, Krzysztof H. Wojciechowski, Józef Wojtanowicz

Copyright©2011 by Komisja Krajobrazu Kulturowego Polskiego
Towarzystwa Geograficznego
Wszelkie prawa zastrzeżone
Współpraca wydawnicza - Pracownia Komputerowa
Jacka Skalmierskiego, Gliwice
Nakład 250 egz.

Copyright © 2011 by Commission of Cultural Landscape
of Polish Geographical Society
All rights reserved
Publishing Co - Jacek Skalmierski Computer Laboratory, Gliwice
Edition 250 copies

ISSN: 1896-1460
ISBN: 978-83-61695-07-3

Niematerialne wartości krajobrazów kulturowych

SPIS TREŚCI
CONTENS

Słowo wstępne..... 11

SACRUM W KRAJOBRAZIE
SACRUM IN LANDSCAPE

Małgorzata Flaga

PRZEMIANY PRZESTRZENI SAKRALNEJ LUBLINA.
HISTORIA ZAPISANA W KULTUROWYM KRAJOBRAZIE MIASTA
*CHANGES IN SACRAL SPACE OF LUBLIN - HISTORY WRITTEN
IN CULTURAL LANDSCAPE OF THE TOWN.....* 15

Jeremi T. Królikowski

CHRZEŚCIJAŃSKA INTERPRETACJA DUCHA MIEJSCA
THE CHRISTIAN INTERPRETATION OF GENIUS LOCI..... 29

Robert Losiak

PERCEPCJA DŹWIĘKU ŚWIĄTYŃ WE WSPÓŁCZESNYM KRAJOBRAZIE
FONICZNYM MIASTA
*THE RECEPTION OF TEMPLES SOUND IN THE CONTEMPORARY
SOUNDSCAPE OF THE CITY.....* 38

Andrzej Pawłowski

TRZY KRZYŻE NAD PARCHATKĄ – SYMBOL W KRAJOBRAZIE
KULTUROWYM MAŁOPOLSKIEGO PRZEŁOMU WISŁY
*THREE CROSSES OVER PARCHATKA – A SYMBOL IN THE MALOPOLSKI
VISTULA GAP CULTURAL LANDSCAPE.....* 54

Agnieszka Rydzewska, Michał Krzyżaniak, Piotr Urbański

NIEGDYŚ SACRUM, DZIŚ PROFANUM – DAWNE CMENTARZE
EWANGELICKIE POZNANIA I OKOLIC
*ONCE SACRED, PROFANE TODAY – THE FARMER EVANGELIC
CEMETERIES OF THE CITY OF POZNAN
AND THE SURROUNDING AREA.....* 64

HISTORIA I POLITYKA W KRAJOBRAZIE
HISTORY AND POLITICS IN LANDSCAPE

Grzegorz Janicki

TOPONIMY DORZECZA GIEŁCZWI – ZAPIS HISTORII
KRAJOBRAZU KULTUROWEGO

*TOPONYMS OF THE GIEŁCZEW RIVER CATCHMENT – RECORD OF THE
HISTORY OF CULTURAL LANDSCAPE.....* 75

Robert Jop

NIEMATERIALNE WARTOŚCI KRAJOBRAZU KULTUROWEGO
W BADANIACH HISTORYCZNYCH. PRZYKŁAD GRANIC
I PRZESTRZENI

*NON-MATERIAL VALUES OF THE CULTURAL LANDSCAPE
IN HISTORICAL RESEARCH AS EXEMPLIFIED BY BOUNDARIES
AND SPACE.....* 91

Jolanta Kijowska, Andrzej Kijowski, Włodzimierz Rączkowski

KRAJOBRAZ I POLITYKA – WYBRANE ASPEKTY WPŁYWU DECYZJI
POLITYCZNYCH NA ZMIANY KRAJOBRAZU W POLSCE

*LANDSCAPE AND POLITICS – SOME ASPECTS OF THE IMPACT
OF POLITICAL DECISIONS ON LANDSCAPE CHANGES
IN POLAND.....* 103

Pavol Maliniak

ASPEKTY FUNKCJI GRANIC W REGIONIE KARPACKIM – PERCEPCJA
GRANIC W ŚREDNIOWIECZU I WCZESNEJ EPOCE NOWOŻYTNEJ

*THE ASPECTS OF BORDERS FUNCTION IN CARPATHIAN
REGION – PERCEPTION OF BORDERS IN THE MIDDLE
AND EARLY MODERN AGE.....* 116

Joanna Plit

PIĘTNO WŁADZY I WŁAŚCICIELI ODCIŚNIETE W KRAJOBRAZIE
KULTUROWYM

*THE BANDS OF THE AUTHORITY AND OWNERS IN CULTURAL
LANDSCAPE.....* 125

PERCEPCJA KRAJOBRAZU
PERCEPTION OF LANDSCAPE

Joanna Angiel

PERCEPCJA NIEMATERIALNYCH WARTOŚCI RZEK PRZEZ
STUDENTÓW UNIWERSYTETU WARSZAWSKIEGO
*PERCEPTION OF NON-MATERIAL VALUES OF POLISH RIVERS
BY STUDENTS OF THE UNIVERSITY OF WARSAW.....* 141

Andrzej Affek

WARTOŚCI KRAJOBRAZU OPUSZCZONEGO PRZEZ LUDNOŚĆ NA
PRZYKŁADZIE BYŁEJ RUSIŃSKIEJ WSI BORYSŁAWKA
*VALUES OF LANDSCAPE ABANDONED BY PEOPLE.
A CASE STUDY OF FORMER RUTHENIAN VILLAGE BORYSŁAWKA.....* 148

Wioletta Kałamucka, Jolanta Rodzoś

MIEJSCA ZNACZĄCE LUBLINA
MEANINGFUL PLACES IN LUBLIN..... 161

Paweł Kasprzyk

ELEMENTY KRAJOBRAZU KULTUROWEGO POWSTAŁE W WYNIKU
EKSPLOATACJI SKAŁ WAPIENNYCH
*ELEMENTS OF CULTURAL LANDSCAPES ARISED IN MINING
OF MINERAL RAW MATERIALS.....* 176

Anna Polska

OCENY ESTETYCZNE KRAJOBRAZU
THE AESTHETIC LANDSCAPE ASSESSMENTS..... 185

Sebastian Bernat

KRAJOBRAZ DŹWIĘKOWY JUTRA
SOUNDSCAPE OF TOMORROW..... 193

Rafał Kołacki

PREZENTACJA MULTIMEDIALNEGO PROJEKTU TONOPOLIS. ROLA
KRAJOBRAZU DŹWIĘKOWEGO W TURYSTYCE MIEJSKIEJ TORUNIA
*MULTIMEDIA PROJECT OF TONOPOLIS. THE ROLE
OF SOUNDSCAPE IN URBAN TOURISM IN TORUŃ.....* 206

Adam Senetra, Agnieszka Szczepańska	
DŹWIĘK JAKO DETERMINANTA WARTOŚCI NIERUCHOMOŚCI MIESZKALNYCH NA PRZYKŁADZIE OLSZTYNA	
<i>SOUNDSCAPE AS A DETERMINANT OF THE VALUE OF RESIDENTIAL REAL ESTATES – THE EXAMPLE OF THE CITY OF OLSZTYN.....</i>	213

INSPIRACJE DLA KSZTAŁTOWANIA KRAJOBRAZU *INSPIRATION FOR SHAPING THE LANDSCAPE*

Krystyna Dąbrowska-Budziło	
<i>GENIUS LOCI JAKO POTENCJALNE ŹRÓDŁO INSPIRACJI DLA KSZTAŁTOWANIA KRAJOBRAZU</i>	
<i>GENIUS LOCI AS A POTENTIAL SOURCE OF INSPIRATION FOR LANDSCAPE SHAPING.....</i>	227

Beata J. Gawryszewska	
KRAJOBRAZ OSIEDLI MIESZKANIOWYCH A BUDOWANIE WIĘZI SĄSIEDZKICH W PROGRAMACH REWITALIZACJI	
<i>THE SCENERY OF HOUSING ESTATE AREAS AND BUILDING OF NEIGHBOUR'S TIES IN REVITALISATION PROCESSES.....</i>	236

Anna Górka	
KRAJOBRAZ KULTUROWY WSI JAKO NOŚNIK MITU	
<i>RURAL LANDSCAPE OF CULTURE AS MEDIUM OF MYTH.....</i>	248

Urszula Myga-Piątek	
<i>GENIUS LOCI PODHAŁA I TATR. ROLA W KSZTAŁTOWANIU ATRAKCYJNOŚCI TURYSTYCZNEJ</i>	
<i>THE GENIUS LOCI OF THE PODHALE AND THE TATRA REGION. THE ROLE IN THE DEVELOPMENT OF TOURIST ATTRACTIVENESS.....</i>	259

Jan Rylke	
KRAJOBRAZ KULTUROWY. MAPY ZNACZEŃ	
<i>CULTURAL LANDSCAPE. MAPS OF SIGNIFICANCES.....</i>	278

Janusz Skalski	
MIASTO – UŻYTKOWNICY PRZESTRZENI PUBLICZNEJ – POMNIKI. WZAJEMNY DIALOG W SFERZE WYOBRAŹNI	
<i>CITY – SPACE PUBLIC USERS- MONUMENTS. MUTUAL DIALOGUE IN SPHERE OF IMAGINATION.....</i>	288

Barbara Wycichowska

ŁÓDZKA PRZESTRZEŃ PAMIĘCI DO TURYSTYCZNEGO
ZAGOSPODAROWANIA

ŁÓDŹ MEMORY SPACE FOR TOURIST DEVELOPMENT..... 297

Agata Zachariasz

KRAJOBRAZY PAMIĘCI WYRAZEM TOŻSAMOŚCI MIEJSCA

LANDSCAPES OF MEMORY AS AN EXPRESSION

OF PLACE IDENTITY..... 310

Alina Awramiuk

NIEMATERIALNE ASPEKTY KRAJOBRAZU KULTUROWEGO
POGRANICZA (NA PRZYKŁADZIE WYBRANYCH TRADYCJI
MIESZKAŃCÓW ŚRODKOWEGO PODLASIA)

*INTANGIBLE ASPECTS OF THE CULTURAL LANDSCAPE OF THE
BORDERLAND (ON THE EXAMPLE OF SELECTED CUSTOMS FROM*

PODLASIE REGION)..... 327

SŁOWO WSTĘPNE

„...naszą cywilizację czeka katastrofa, jeśli współczesna ludzkość się nie opamięta. A może się opamiętać tylko wtedy, gdy zacznie zwalczać swoją krótkowzroczność, swoje głupie przekonanie o własnej wszechwiedzy, swoją nadętą pychę, które tak głęboko zakorzeniły się w naszych myślach i działaniach. Trzeba się wciąż dziwić i zastanawiać nad nieoczywistością rzeczy.” W.Havel¹

W październiku 2003 roku została przyjęta przez Konferencję Generalną ONZ „Konwencja UNESCO w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego”. Podkreślono w niej, że istnieje daleko idąca współzależność między materialnym dziedzictwem kulturowym i dziedzictwem naturalnym a niematerialnym dziedzictwem kulturowym; trudno odzielić niematerialne dziedzictwo kulturowe od jego materialnych korzeni. Świadomość narastających zagrożeń, wobec ulotności dziedzictwa niematerialnego, powinna skłonić do wzmożenia wysiłków na rzecz jego ochrony. Celem konwencji jest m.in. zapewnienie poszanowania niematerialnego dziedzictwa kulturowego, wzrost świadomości jego znaczenia jako źródła różnorodności kulturowej i gwarancji zrównoważonego rozwoju oraz zapewnienie międzynarodowej współpracy. Dostrzeżono, że ochrona niematerialnego dziedzictwa kulturowego może pełnić nieocenioną rolę jako czynnik zbliżenia, wymiany i wzajemnego zrozumienia między ludźmi.

Najcenniejszą formą dziedzictwa kulturowego jest krajobraz kulturowy, czyli przestrzeń historycznie ukształtowana w wyniku działalności człowieka, zawierająca wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze (według *Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*). Krajobraz kulturowy to także odbicie długotrwałych relacji między ludźmi i ich środowiskiem życia, źródło znaczeń, symboli i skojarzeń. W świetle *Europejskiej Konwencji Krajobrazowej (2000)* krajobraz jako przedmiot percepcji jest częścią życia ludzi, niezależnie od miejsca ich przebywania: w mieście, na wsi, w obszarach cennych przyrodniczo i zdegradowanych, pięknych i zwyczajnych – „codziennych”. Niematerialne wartości krajobrazów kulturowych są przechowywane w świadomości i pamięci zbiorowej a ich przekaz międzypokoleniowy dokonuje się za pośrednictwem komunikacji międzyludzkiej. Ochrona wartości niematerialnych krajobrazów kulturowych ma szczególne znaczenie tam, gdzie nie zachowały się materialne ślady.

Prezentowana publikacja wpisuje się w działania Polski na rzecz ratyfikacji konwencji. Celem jej jest zwrócenie uwagi na niematerialne wartości krajobrazów kulturowych i podjęcie dyskusji nad możliwościami ich skutecznej ochrony i wykorzystania w rewitalizacji i promocji turystycznej. Prezentowany tom Prac Komisji Krajobrazu Kulturowego PTG charakteryzuje różnorodność podejść badawczych, związana z interdyscyplinarnym charakterem problematyki. W pracach specjalistów

¹ W.Havel, 2010, *Trzeba się dziwić. Przemówienie wygłoszone 10 października 2010 r. w Pradze podczas otwarcia konferencji Forum 2000*
http://wyborcza.pl/1,97738,8590685,Trzeba_sie_dziwic.html

(architektów krajobrazu, filozofów, geografów, historyków, muzykologów, socjologów, urbanistów) reprezentujących liczne ośrodki naukowe (Bańska Bystrzyca, Gdańsk, Katowice, Kraków, Lublin, Łódź, Olsztyn, Poznań, Sosnowiec, Szczecin, Toruń, Warszawa, Wrocław) omawiane są następujące zagadnienia: sacrum w krajobrazie, percepcja krajobrazu, dźwięk w krajobrazie, historia i polityka w krajobrazie, więzi społeczne w rewitalizacji krajobrazu, krajobrazy pamięci, toponimy, *genius loci* w promocji turystycznej.

W nawiązaniu do słów W.Havla, przytoczonych na początku, warto spojrzeć na krajobraz jako tajemnicę, która skłania do zatrzymania i zadziwienia. Ochrona krajobrazu jako dobra publicznego i źródła wartości niematerialnych może być inwestycją dalekowzroczną, pozwalającą odnaleźć miejsce człowieka w świecie, „wyjść z niebezpiecznego świata cywilizacyjnej pychy”.

Sebastian Bernat